ఈశావాస్యోపనిషత్తు

[శ్రీ బ్రహ్మానంద భాష్యము]

భాష్యకారులు

జగద్గురు, శ్రీ బ్రహ్మానందగిరి స్వామిజీ

★

కృ త జ్ఞ త

తన ధర్మపత్నియు, బ్రహ్మవేదినియు నగు
కీ. శే. శ్రీమతి, ధనలక్ష్మీదేవిగారి స్మారక
చిహ్నముగా నీ గ్రంథముద్రణకు ద్రవ్య
సహాయమొనర్చిన సంగంజాగర్లమూడివాస్త
వ్యులు శ్రీయుత కొత్తకిచ్చయ్యచౌదరిగారికి.

★



శ్రీయుత, కొత్త కిచ్చయ్యచౌదరిగారి ధర్మపత్ని

కీ. శే. శ్రీమతి, ధనలక్ష్మిదేవి

షడ్విధలింగనిర్ణయము.

సర్వజీవులు నిఖిల దుఃఖనివృత్తి, పరమానందప్రాప్తి రూపమగు మోక్షమును గోరుచున్నారు. అది ప్రత్యగ భిన్న పరమాత్మాపరోక్ష జ్ఞానమువలననే కలుగును. కర్మో పాసనాది యితర సాధనముల వలనఁ గలుగదు. ఆ జ్ఞాన మును బొందుటకు మలవిక్షేపములు లేని సాధనచతుష్టయ సంపన్నుఁ డుత్తమాధికారి. ఆ యుత్తమాధికారి శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠుఁ డగు సద్గురువును శరణుపొంది యతని వలన వేదాంత మహావాక్యములను శ్రవణము చేయవలయును. విధిప్రకారము శ్రవణముచేసిన యధికారికిఁ బ్రత్యగభిన్న పరబ్రహ్మాపరోక్ష జ్ఞానము కలుగును. సంశయ విపర్యాయ రూపమగు ప్రతిబంధము లుండినచో నా జ్ఞానమునకు దృఢత్వము గలుగదు. ప్రమాణగతము, ప్రమేయగతము అని సంశయము రెండు విధములు. అందు వేదాంతశాస్త్ర మద్వితీయబ్రహ్మమును బ్రతిపాదించు చున్నదా? లేక యన్యార్థమును బ్రతిపాదించుచున్నదా? అను నిటువంటివి ప్రమాణగత సంశయములు. సద్గురువు వలన వేదాంత శాస్త్రమును షడ్విధలింగ సహితముగ శ్రవణము చేసినచో నవి నివర్తిల్లును. జీవబ్రహ్మముల కభేదము సత్యమా? భేదము సత్యమా? అను నీమొదలగునవి ప్రమేయగత సం శయములు. అభేదసాధక, భేద బాధకాది యుక్తులతో మననముచేసినచో నవి నశించును. చైతన్యవిశిష్ట మగు

దేహేంద్రియ సంఘాతమే యాత్మ, ఈ యాత్మకంటె నీశ్వరుఁడు భిన్నుఁడు, ప్రపంచము సత్యము, అను నిటువంటి భ్రాంతులే విపరీత భావనలు. విజాతీయప్రత్యయ ప్రవాహ తిరస్కారపూర్వకముగ సజాతీయప్రత్యయ ప్రవాహము నవచ్ఛిన్న తైలధారవలె ధ్యానించినచో నవి నశించును. అప్పుడు మహావాక్య శ్రవణముచేఁ గలిగిన జ్ఞానమునకు దృఢత్వము గలుగును. మనననిదిధ్యాసనలకు శ్రవణమే మూలము. శ్రవణము లేనిచో మనననిదిధ్యాసనలు ఘటిల్లవు. కావున శ్రవణావశ్యకములగు షడ్విధ తాత్పర్యలింగములను నిరూపించుచున్నారము.

1. ఉపక్రమోపసంహారములు. 2. అభ్యాసము. 3. అపూర్వత. 4. ఫలము. 5. అర్థవాదము. 6. ఉపపత్తి. ఈ యాఱును శ్రుతితాత్పర్యమును నిర్ణయించుటకు లింగములు. అద్వితీయబ్రహ్మమును బ్రతిపాదించుటయే శ్రుతి తాత్పర్యము. కావునఁ బ్రకరణాది యందు, నంతమునందు నద్వితీయబ్రహ్మమే ప్రతిపాదింపఁ బడెను. ఆది ప్రతిపాదన ముపక్రమము. అంత్య ప్రతిపాదన ముపసంహారము. ఈ రెండును గూడి ప్రథమలింగము. ప్రతిపాద్యబ్రహ్మము ప్రకరణమధ్యమున మరల మరల వర్ణింపఁబడుట యభ్యాసము. అద్వితీయబ్రహ్మము శ్రుతిప్రమాణము వినా ప్రత్యక్షాది లౌకిక ప్రమాణముల కవిషయ మనుట యపూర్వత. లేక నిరపేక్షక స్వయంప్రకాశ మగు బ్రహ్మమే ప్రమాణమునకు విషయము కాననుట యపూర్వత. ఆ యద్వితీయ

బ్రహ్మ ప్రాప్తియే ఫలము. అద్వైతస్తుతి, ద్వైతనింద యర్థవాదము. దృష్టాంతాది యుక్తులచే నద్వైతబ్రహ్మ మును బ్రతిపాదించుట యుపపత్తి. ఈ యాఱులింగము లీశావాస్యోపనిషత్తు ప్రథమ ఖండమున ఘటిల్లుచున్నవి.

'ఈశావాస్య మిదగ్ం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్' అను ప్రథమ మంత్ర ముపక్రమము.

'సపర్యగాచ్ఛుక్ర మకాయ మవ్రణ మస్నావిరగ్ం శుద్ధ మపాపవిద్ధమ్' అను ఎనిమిదవ మంత్ర ముపసంహారము.

'అనేజదేకం మనసోజవీయో' అను నాల్గవ మంత్ర మును, 'తదేజతి తన్నైజతి' అను నైదవ మంత్రమును అభ్యాసము.

'నైనద్దేవా ఆప్నువన్ పూర్వమర్షత్' అను నాల్గవ మంత్రపాదము ప్రత్యక్షాదిప్రమాణముల కవిషయత్వరూప మగు నపూర్వత.

' తత్ర కో మోహః కః శోక ఏకత్వ మనుపశ్యతః ' అను యేడవ మంత్రము ఫలము.

'అసుర్యా నామ తే లోకాః' అను మూడవ మం త్రము భేదజ్ఞాన నిందారూప మగు నర్థవాదము.

' తస్మిన్నపో మాతరిశ్వా దధాతి ' అను నాల్గవ మంత్రపాదము యుక్తిరూప మగు నుపపత్తి.

ఇట్లు షడ్విధలింగసహితముగ ఈశావాస్యోపనిష త్తును సద్గురువువలన శ్రవణము చేయవలయును.

—' భాష్యకారుఖ '

ఓమ్, పూర్ణమదః పూర్ణమిదం
పూర్ణాత్పూర్ణ ముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ
పూర్ణ మే వావ శిష్యతే.

ఓమ్ తత్ సత్

ఈశావాస్యోపనిషత్తు

(శ్రీ బ్రహ్మానంద భాష్యము)

ప్రథమ ఖండము

జ్ఞాననిష్ఠ :

ఈశావాస్య మిదగ్ం సర్వం,యత్కించ జగత్యాం జగత్,
తేన త్యక్తేన భుఞ్జీథా, మాగృధః కస్యస్వి ద్ధనమ్. 1

జగత్యామ్ = జగత్తునందు	తేన = కావున
యత్కించ = ఏ కొలంది	త్యక్తేన = త్యాగముచే
జగత్ = జగత్తు కలదో	భుఞ్జీథా = అనుభవింపుము.
ఇదం సర్వమ్ = ఈసమస్తము	ధనమ్ = ధనమును
ఈశా = ఈశ్వరునిచే	మా గృధః = కోరవము.
వాస్యమ్ = ఆచ్ఛాదనీయము.	కస్యస్విత్ = ధన మెవనికిఁగలదు?

ఈ నామరూపక్రియాత్మక సమస్త జగత్తున కీశ్వరుఁ డభిన్ననిమిత్తోపాదాన కారణము. నిమిత్తము, ఉపాదా

నము అని కారణములు రెండు విధములు. కార్యోత్పత్తికిఁ గారణమై కార్యమునందుఁ బ్రవేశము లేనిది నిమిత్తకారణము. కార్యోత్పత్తికిఁ గారణమై కార్యమునందుఁ బ్రవేశించియుండున దుపాదానకారణము. ఈ నిమిత్తోపాదానములు భిన్నాభిన్న భేదముచే ద్వివిధము. కార్యమునకుఁ గారణము లయిన నిమిత్తోపాదానములు రెండును వేఱుగా నుండునది, భిన్న నిమిత్తోపాదాన కారణము. ఏకముగ నుండున దభిన్ననిమిత్తోపాదాన కారణము.

ఘటోత్పత్తికిఁ గారణములగు కుమ్మరి, దండచక్రాదులు ఘటమునకు నిమిత్తకారణములు. మృత్తిక యుపాదాన కారణము. ఈ నిమిత్తోపాదానములు రెండును భిన్నములగుటచే ఘటము భిన్న నిమిత్తోపాదానకము. ఊర్ణనాభి తనచే నిర్మితమగు పటమునకు బుద్ధిప్రధానముచేఁ దానే నిమిత్తకారణము. తనలోని జిగురు ప్రధానముచేఁ దానే యుపాదానకారణము. ఇందు నిమిత్తోపాదానములు భిన్నముగ లేవు. ఒక్క సాలెపురుగే రెండు కారణము లగుచున్నది. కావున నాపట మభిన్ననిమిత్తోపాదానకము. అట్లే జగత్తున కీశ్వరుఁ డొక్కఁడే శుద్ధ సత్వప్రధానమాయోపాధికుఁడై నిమిత్తకారణము. తమోగుణ మాయంగూడి యుపాదానకారణము. ఇందు నిమిత్తోపాదానములు భిన్నముగ లేవు. ఈశ్వరుఁ డొక్కఁడే రెండు కారణము లగుచున్నాఁడు. కావున జగత్తభిన్న నిమిత్తోపాదానకము.

ఇందు చైతన్యాంశము సత్యము. మాయాంశము మిథ్య. మిథ్యయగు మాయయే చైతన్యమునందు దేశకాల విశిష్టమగు జగదాకారముగఁ బరిణమించుచున్నది. కావున నీ జగత్తు చైతన్య వివర్తము. మాయాపరిణామము. అధిష్ఠానముకంటె విపరీతస్వభావము గలదియు, నన్యథాస్వరూపము గలదియు వివర్తము. ఉపాదానకారణముతో సమాన స్వభావము గలదియు, నన్యథాస్వరూపము గలదియుఁ బరిణామము. వివర్తోపాదానకారణమగు నీశ్వరునికంటెఁ గార్యమగు జగత్తు భిన్నముకాదు. ఇది పుట్టకపూర్వము లేదు. ప్రళయానంతరముండదు. మధ్యమాత్రము త్రాటియందు సర్పమువలెఁ బరమాత్మయందుఁ దోఁచుచున్నది. కల్పిత సర్పమునం దధిష్ఠానరజ్జువు వ్యాపించియుండునట్లు కల్పిత జగత్తునం దధిష్ఠానపరమాత్మ వ్యాపించియుండును. అధిష్ఠాన రజ్జు జ్ఞానముచే నారోపిత సర్పభ్రాంతి నశించు విధమున నధిష్ఠానపరమాత్మ జ్ఞానముచే నారోపిత జగద్భ్రాంతి నశించును. కావున నుత్తమాధికారివైన నీవు సద్గురూపదేశమున నుదయించిన యాత్మజ్ఞానముచే నారోపిత జగద్భ్రాంతిని ద్యజించి నిరతిశయ బ్రహ్మానందము ననుభవింపుము,

ఈ కల్పిత జగత్తు ప్రమాతృ, ప్రమాణ, ప్రమేయములను త్రిపుటిస్వరూపము. సాభాసాంతఃకరణము ప్రమాత. శ్రోత్రాదీంద్రియములు ప్రమాణములు. శబ్దాది

విషయములు ప్రమేయములు. ప్రమాత శ్రోత్రాదీంద్రియ ములద్వారా శబ్దాది విషయములను గ్రహించుచున్నాఁడు. విషయగ్రహణమున కింద్రియములు సాధనము లగుటచే విషయము లింద్రియముల ధనము. విషయేంద్రియములు ప్రమాతధనము. ప్రమాతృ, ప్రమాణ, ప్రమేయము లధిష్ఠా నాత్మయం దజ్ఞానకల్పితములు. ఈ కల్పిత త్రిపుటి మిథ్య. అధిష్ఠానాత్మ సత్యము. మిథ్యయగు త్రిపుటిరూప ధన మును గోరకుము. సత్యము, సర్వాధిష్ఠానము నగు పర మాత్మస్థితిఁగలిగియుండుము. అధిష్ఠానాత్మకంటె నన్యముగ త్రిపుటిరూప మిథ్యాధన మెవనికిఁ గలదు? ఎవనికి లేదు.

కర్మనిష్ఠ :

కుర్వ న్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషే చ్ఛతగ్ం సమాః,
ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽ_స్తి న కర్మ లిప్యతే నరే. 2

ఇహ = ఈ మనుష్యదేహమునందు
కర్మాణి = కర్మములను
కుర్వన్నేవ = చేయుచునే
శతంసమాః = నూఱుసంవత్సరములు
జిజీవిషేత్ = జీవింపఁగోరవలయును.
నరే = మనుష్యత్వాభిమానివగు
త్వయి = నీవిషయమై
ఇతః = ఇంతకంటె
అన్యథా = వేఱుమార్గము
నాస్తి = లేదు
ఏవమ్ = ఇట్లాచరించినచో
కర్మ = కర్మబంధము
న లిప్యతే = అంటుకొనదు.

ఈ ప్రపంచమునఁ గల సమస్త జీవులు నిఖిలదుఃఖ నివృత్తిని, నిరతిశయానందప్రాప్తిని గోరుచున్నారు. అది

యాత్మస్వరూపముకంటె నన్యముగ లేదు. ఈయాత్మ కజ్ఞానము ప్రతిబంధకమైయున్నది. అజ్ఞానమువలన ద్వైత ప్రపంచము తోఁచుచున్నది. ద్వైతప్రపంచమునందు జీవులకు శోభనాశోభనాధ్యాస కలుగుచున్నది. ఆ యధ్యాసవలన రాగద్వేషాదు లుదయించుచున్నవి. రాగద్వేషాదుల వలనఁ గాయిక, వాచిక, మానసికము లయిన వివిధ విహిత నిషిద్ధ కర్మము లాచరింపఁ బడుచున్నవి. ఆ కర్మములవలన స్థూలశరీరము పుట్టుచున్నది. ఈ శరీర పరిగ్రహమువలన సర్వదుఃఖములు సంభవించుచున్నవి. కావున నజ్ఞానమే సర్వదుఃఖములు సంభవించుటకును, స్వరూపానందము మఱుఁగుపడుటకును గారణము. ఈ యజ్ఞానము నివర్తిల్లినచో నజ్ఞానజన్యములగు సర్వానర్థములు నశించును. అప్పుడు మేఘపటలినుండి వెల్వడిన భాస్కరుని చందంబున నాత్మ స్వయముగఁ బ్రకాశించును. ఇట్టి యజ్ఞానా ద్యనర్థ నివృత్తిపూర్వకమగు నాత్మానంద ప్రాప్తియే మోక్షము. ఇది కేవల మొక్క యాత్మజ్ఞానము వలననే కలుగును. కర్మములవలనఁ గలుగనేరదు.

అయినను దాహమైన పురుషుఁ డెండమావులను జూచి 'ఇవి ఎండమావు'లని తెలియక మిథ్యాజ్ఞానముగల వాఁడై జలమని త్రాగఁబోవునట్లు అజ్ఞానముచే నావరింపఁ బడిన జీవులు నిఖిలదుఃఖ రహితమును, నిరతిశయానందము నగు నాత్మయొక్క వాస్తవస్వరూపము నెఱుంగక మిథ్యాజ్ఞానము గలవారై దుఃఖనివృత్తి, ఆనందావాప్తికొఱకు

లౌకిక, వైదికములయిన నిషిద్ధ, కామ్య, నిత్య, నైమిత్తిక, ప్రాయశ్చిత్తాది సమస్తకర్మములను, యోగ యోగాంగాద్యభ్యాసములను, తృణార్చన మొదలు యీశ్వరోపాసన వరకుఁ గల వాచిక, ఉపాంశు, మానసికములగు సర్వోపాసనలను జేయుచున్నారు. (ఇందు యోగ యోగాంగాద్యభ్యాసములు శారీరక కర్మములు. వాచికోపాసనలు వాగింద్రియకర్మములు. ఉపాంశూపాసనలు జిహ్వేంద్రియకర్మములు. మానసికోపాసనలు మానసికకర్మములు.)

ఈ మొదలగు సమస్తకర్మములకు నుత్పత్తి, నాశము, ప్రాప్తి, వికృతి, సంస్కారము అని యైదుకార్యములు మాత్రమే కలవు. ఈ యైదుకార్యము లాత్మస్వరూపము నకుఁ గలుగనేరవు. ఆత్మనిత్యసిద్ధమైయుండుటచే దీనికి ఘటపటాదులవలె నుత్పత్తినాశములు కలుగవు. సర్వవ్యాపకమై యున్నందున గ్రామాదులవలెఁ బ్రాప్తికి యోగ్యముకాదు. అవయవరహితమైనందున క్షీరాదుల వలె వికారము నొందదు. నిత్యశుద్ధమైనందున దర్పణాదుల వలె సంస్కారము నపేక్షింపదు.

సంజచీఁకటిలోఁ ద్రాటియందుఁ దోఁచు సర్ప, దండ, మాలాది భ్రాంతులా చీఁకటిని నివర్తింపఁజాలని విధమున నాత్మస్వరూపము నావరించుకొనియున్న యజ్ఞానమును దేశకాల ద్రవ్యఫలాది భేదములతో నా యజ్ఞానమువలనఁ గలిగిన కర్మములు నివృత్తి సేయఁజాలవు. నశించు వస్తువు నశింపఁజేయు వస్తువు స్వరూపముచేతను, స్వభావముచేతను

నంధకారప్రకాశములవలెఁ బరస్పరవిరుద్ధములై యుండ వలయును. కర్మాజ్ఞానముల స్వరూపస్వభావములు విరుద్ధములుకావు. అజ్ఞానమెట్లు జడస్వరూపమో, యట్లే కర్మములును జడస్వరూపములు. భేదమును స్ఫురింపఁజేయుట యజ్ఞానమున కెట్లు స్వభావమో, యట్లే భేదము నవలంబించియుండుట కర్మములకు స్వభావము. కావున నవిరుద్ధములగు కర్మము లజ్ఞానమును నివర్తింపఁజాలవు.

జ్ఞానకర్మముల కారణములు, స్వరూపములు, కార్యములు, ఆశ్రయములు అంధకార ప్రకాశములవలెఁ బరస్పర విరుద్ధములగుటచే వానికి సముచ్చయ మెన్నడును సంభవింపదు. కావున నవి రెండును గలసి యజ్ఞానమును నివర్తించుననుట హాస్యాస్పదము. జ్ఞానము ప్రమాణము వలనఁ బుట్టుచున్నది. కర్మము లభిమాన రాగద్వేషాదుల వలనఁ బుట్టుచున్నవి. జ్ఞానముయొక్క స్వరూపము ప్రకాశము. కర్మముల స్వరూప మప్రకాశము. జ్ఞానముయొక్క కార్య మజ్ఞాననివృత్తి. కర్మముల కార్యము లుత్పత్తి, నాశము, ప్రాప్తి, వికృతి, సంస్కారము. జ్ఞానమున కాశ్రయ మాత్మ. కర్మముల కాశ్రయము భేదప్రపంచము. పరిశుద్ధాంతఃకరణముగల సాధనచతుష్టయ సంపన్నుఁడు జ్ఞాననిష్ఠ కధికారి. మలినాంతఃకరణముగల సాధనరహితుఁడు కర్మనిష్ఠకధికారి. జ్ఞానాధికారికి యుపనిషత్తుయొక్క ప్రథమ మంత్రమున జ్ఞాననిష్ఠ చెప్పఁబడెను. కర్మాధికారికి మంత్రమునఁ గర్మనిష్ఠ చెప్పఁబడుచున్నది.

మనుష్య శరీరాభిమానముగల నీవు నూఱు సంవత్స రములు సుఖముగ జీవింపఁగోరినచో జీవితపర్యంతము సమష్టిస్వార్థముకొఱకు నిత్యనైమిత్తికాది నిష్కామకర్మము లను, అహంగ్రహోపాసనాదులను జేయుము. నిష్కామ కర్మములవలన నీ యంతఃకరణమునందలి స్వార్థరూపమైన మాలిన్యము నశించును. అహంగ్రహోపాసనాదులవలనఁ జిత్తైకాగ్రత కలుగును. చలనమాలిన్యములు లేని పరిశుద్ధాం తఃకరణమున వివేకాదు లుదయించును. వివేకాది సాధన చతుష్టయ సంపన్నుఁడవైనచో శ్రవణమునం దాసక్తి జనించును. అప్పుడు నీవు శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠుఁడైన సద్గు రువు నాశ్రయించి వేదాంతశాస్త్రమును శ్రవణముచేయుము. సద్గురూపదిష్ట మహావాక్యశ్రవణముచే నాత్మాపరోక్ష జ్ఞాన ముదయించును. ఆ జ్ఞానమువలన మోక్షమును బొందఁగలవు.

నిత్యనైమిత్తికాది నిష్కామకర్మము లాచరింపనిచో నీ యంతఃకరణమున స్వార్థరూప మాలిన్యము నశింపకుం డుటయేకాక ప్రత్యవాయ దోషముకూడఁ గలుగును. ఆత్మ జ్ఞానాధికారములేని నీకు నిష్కామముగ సమష్టిస్వార్థము కొఱకుఁ గర్మము లాచరించుటకంటె నన్యమగు మఱియొక యుత్తమమార్గము లేదు. కావున జీవితపర్యంతము సమష్టి స్వార్థముకొఱకు నిష్కామకర్మము లాచరింపుము. ఫలమును గోరి వ్యష్టిస్వార్థముకొఱకుఁ గర్మములను జేయకుము. అవి నీ యంతఃకరణమును మాలిన్యమొనర్చి నిన్ను పతి

తుని జేయును. సమష్టిస్వార్థమునందే వ్యష్టిస్వార్థ మంత ర్గతము. సమష్టిస్వార్థముకొఱకుఁ జేయు కర్మములవలన నీకుఁ బాపము జనింపదు. కావున నిన్ను కర్మబంధ మంటు కొనదు. కర్మములు జడములు. వానివలనఁ బుణ్యపాప ములు కలుగవు. కర్త యుద్దేశము ననుసరించియే కర్మము లకుఁ బుణ్యపాపములు సంభవించును. కర్త వ్యష్టిస్వార్థుఁ డైనచో నతని కర్మములు పాపములు, దుఃఖదాయకములు. సమష్టిస్వార్థుఁడైనచోఁ బుణ్యములు, సుఖప్రదములు.

అజ్ఞాని నింద :

అసూర్యా నామ తే లోకా, అన్ధేన తమసా వృతాః,
తాగ్ంస్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛన్తి యే కే చాత్మహనో జనాః. 3

అన్ధేన = గాఢతమమగు
తమసా = అజ్ఞానముచే
ఆవృతాః = ఆవృతములగు
తేలోకాః = ఆ జన్మములు
అసూర్యాః = అసురములని
నామ = ప్రసిద్ధములు.
యేకేచ = ఎవ్వారలు
ఆత్మహనః = ఆత్మఘాతుకులో
తేజనాః = ఆ జనులు
ప్రేత్య = మరణించి
తాన్ = ఆ యసురజన్మములను
అభిగచ్ఛన్తి = పొందుచున్నారు.

మోక్షమునకు జ్ఞానమొక్కటియే సాక్షాత్సాధనము. నిష్కామకర్మము పరంపరాసాధనము. ఇంతకంటె నన్య మగు మార్గము లేదు. అజ్ఞాను లీ రెంటిని త్యజించి జన్మ జన్మాంతర విషయభోగములకొఱకుఁ గామ్య నిషిద్ధ కర్మము లను, దేవతా భూత ప్రేత పిశాచారాధనలను జేసెదరు.

అట్టి మూఢు లీ దేహత్యాగానంతరము పొందు స్థితి యీ మూడవ మంత్రమున వర్ణింపఁబడుచున్నది.

గాఢతమమగు నజ్ఞానముచే నావృతమైన శరీరము లాత్మయొక్క యథార్థస్వరూపము నెఱుంగుటకు యోగ్యములు కావు. కావున నవి యాసురములు. ఆత్మజ్ఞానముగాని, జ్ఞానాపేక్షగాని లేని యజ్ఞానులు జననమరణాది వికారములు లేని పరమాత్మకంటెఁ బ్రత్యగాత్మభిన్నుఁడు కాఁడని తెలియఁజాలరు. ఆత్మ దేహేంద్రియ సంఘాతవిశిష్టమని గాని, దేహేంద్రియ సంఘాతమే యాత్మయనిగాని తలంచెదరు. అట్టి మూఢులు దేహేంద్రియాదుల ధర్మములైన జననమరణాది వికారములను నిర్వికారుఁడైన యాత్మయందుఁ గల్పించుచున్నారు. జననమరణాదులులేని యాత్మకు జననమరణాదులనుగల్పించు యజ్ఞానులే యీమంత్రమున నాత్మఘాతుకులని చెప్పఁబడెను. ఇట్టి యాత్మఘాతుకులాత్మయొక్క వాస్తవస్వరూపము నెఱుంగరు. ఆత్మస్వరూపము నెఱుంగుటకు సాక్షాత్సాధనమైన జ్ఞాననిష్ఠనుగాని, పరంపరా సాధనమైన నిష్కామకర్మనిష్ఠనుగాని యవలంబింపరు. కేవల స్వార్థులై జన్మజన్మాంతర విషయభోగముల కొఱకుఁ గామ్య నిషిద్ధ కర్మములను, వివిధములగు దేవతోపాసనలను, భూత ప్రేత పిశాచారాధనలను మాత్రమే చేయుదురు.

అట్టి మూఢు లీ మనుష్యశరీరమును విడిచినపిదప తాము చేసిన కర్మోపాసనారాధనల ననుసరించి యాసుర

ములగు నానావిధ యోనులయందుఁ బుట్టుచుఁ జచ్చుచు
ననేక దుఃఖపరంపరలను బొందుచున్నారు.

ఆత్మస్వరూప వర్ణనము :-

అనేజ దేకం మనసో జవీయో, నైన ద్దేవా ఆప్నువన్
పూర్వమర్షత్, తద్ధావతో ఽన్యా నత్యేతి తిష్ఠత్, తస్మి
న్నపో మాతరిశ్వా దధాతి. 4

ఏతత్ = ఈ యాత్మ
అనేజత్ = అచలము.
ఏకమ్ = ఏకము.
మనసః = మనస్సుకంటె
జవీయః = శీఘ్రగామి.
పూర్వమ్ = మనస్సు పోవుటకుఁ బూర్వమే
అర్షత్ = పోయియుండును.
దేవాః = ఇంద్రియములు
నఆప్నువన్ = పొందలేవు.

తత్ = ఆయాత్మ
ధావతః = పరుగిడుచున్న
అన్యాన్ = కాలివాయ్వాదులను గూడ
అత్యేతి = అతిక్రమించుచున్నది.
తిష్ఠత్ = నిర్వికారముగనుండు
తస్మిన్ = ఆ యాత్మతత్త్వమునందు
మాతరిశ్వా = సూత్రాత్మ
అపః = సర్వప్రాణుల చేష్టలను
దధాతి = ధరించుచున్నాఁడు.

ఏ యాత్మస్వరూపము నెఱుంగక యజ్ఞానులు దేహేంద్రియాది సంఘాతమే యాత్మయని తలంచి జననమరణరూప సంసారమునఁ గూలుచున్నారో, ఏ యాత్మస్వరూపము నెఱింగి జ్ఞానులు నిఖిలదుఃఖనివృత్తి, నిరతిశయానంద ప్రాప్తి రూపమగు మోక్షమును బొందుచున్నారో ఆ

ప్రత్యగభిన్న పరమాత్మస్వరూప మీ మంత్రమున వర్ణింపఁ బడుచున్నది.

ఈ ప్రత్యగభిన్న పరమాత్మ చలనకంపనాది సమస్త క్రియలు లేని యచలము. కల్పిత సర్ప దండ మాలాదుల యందున్న రజ్జువవలె కల్పిత నామరూపక్రియాత్మక సమస్త ప్రపంచమునం దేకము. క్షణములో దేశదేశాంతరములు, లోకలోకాంతరములు, కాలకాలాంతరములు తిరిగివచ్చు మనస్సుకంటె నది శీఘ్రగామి. సంకల్పరూపమగు మన స్సెచ్చటెచ్చటికిఁ బోవునో యచ్చటచ్చటి కా పరమాత్మ నిరపేక్షక వ్యాపకమగుటచే నంతకుఁబూర్వమే స్వత స్సిద్ధము.

అది చక్షురాదీంద్రియములకు గోచరముకాదు. ఇం ద్రియములకు గోచరమగు విషయములు బాహ్యములు. వానికంటె నింద్రియములంతరములు. వానికంటె సాభా సాంతఃకరణ మంతరము. సర్వాధిష్ఠానమగు పరమాత్మ సర్వాంతరము. ఇంద్రియముల కంతరముననున్న యంతః కరణమునకే విషయముకాని పరమాత్మ యింద్రియముల కెట్లు గోచరమగును? అజ్ఞానకల్పితమగు నింద్రియము లకు, విషయములకు, సాభాసాంతఃకరణమునకు నది ప్రకా శకము. ఆ పరమాత్మ దేశ కాల వస్తు కృతపరిచ్ఛేదములు లేక సంపూర్ణముగ నిండియున్నది. కావున నది పరుగిడు చున్న కాలవాయ్వాదులను, శీఘ్రగమనముగల మనస్సును గూడ నతిక్రమించి స్వతస్సిద్ధముగ వ్యాపించియున్నది.

అంతరిక్షముననున్న వాయువు మేఘజలమునుధరించి వర్షరూపమున వనపర్వతాదులయందు విభజించువిధమునఁ బ్రళయకాలమున మాయావిశిష్ట పరమాత్మ జగత్సంస్కారములను ధరించి సృష్టికాలమున సూత్రాత్మరూపముతో నధిష్ఠాన పరమాత్మయందు జీవుల కర్మములకు యోగ్యములయిన వ్యష్టి, సమష్టి,స్థూల, సూక్ష్మప్రపంచమునుసృజించి విభజించుచున్నాఁడు.

త దేజతి॰త న్నైజతి॰త ద్దూరే॰ త ద్వన్తికే,
త ద న్తరస్య॰సర్వస్య॰తదు సర్వ స్యాస్య॰ బాహ్యతః. 5

తత్ = ఆయాత్మ	తత్ = అది
ఏజతి = చలించును.	అస్య = ఈ
తత్ = అది	సర్వస్య = సమస్తప్రపంచముయొక్క
న ఏజతి = చలింపదు.	అ న్తః = లోపలగలదు.
తత్ = అది	ఉ = మఱియు
దూరే= దూరమునందుండును.	తత్ = అది
ఉ = మఱియు	అస్య = ఈ
తత్ = అది	సర్వస్య = సమస్తప్రపంచముయొక్క
అ న్తికే = సమీపముననుండును.	బాహ్యతః = వెలుపలనున్నది.

ఆత్మసత్తచే స్థూలశరీరము గమనాగమనాదిక్రియలు చేయుచున్నది. సూక్ష్మశరీరము జన్మజన్మాంతరములను బొందుచున్నది. ఈ స్థూల సూక్ష్మోపాధు లజ్ఞానముచే నాత్మయందుఁ గల్పింపఁబడుచున్నవి. బాలుఁ డంతరిక్ష

మున మేఘములు పరుగెత్తుచుండుటను జూచి చంద్రుఁడు పరుగెత్తుచున్నట్లు తలంచుచున్నాఁడు. అట్లే యజ్ఞాని స్థూల సూక్ష్మ శరీరోపాధుల చలనత్వాది ధర్మములను జూచి నిరుపాధికము, నిశ్చలము నగు నాత్మ చలించుచున్నదని తలంచుచున్నాఁడు. ఉపాధుల సంబంధమువలననే యది చలించుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. స్థూల సూక్ష్మాది సర్వోపాధులు లేని యాత్మ చలింపదు. ఆత్మవేత్త సర్వోపాధులను విచారించి "ఇది ఆత్మకాదు, ఇది ఆత్మకాదు" అని నిషేధించి యాకాశమువలె నచంచలము, నక్రియము నగు నాత్మతత్త్వమును సర్వత్ర యనుభవించుచున్నాఁడు. కావున నిరుపాధికమగు నాత్మ చలింపదు.

ఆ యాత్మ యజ్ఞానులకు శతకోటి సంవత్సరములకైనను లభింపదు. లోకలోకాంతరములు, దేశదేశాంతరములు తిరిగినను దెలియఁబడదు. జన్మ జన్మాంతరము లొందినను పొందఁబడదు. ఇంద్రియములకును, మనస్సునకును, బుద్ధికిని గోచరముగాదు. కావున బహుదూరము. ఆ యాత్మ తానేయై యుండుటచే నాత్మవేత్త కత్యంత సమీపము.

అది సర్వచరాచర ప్రపంచమున కంతరముననను, బాహ్యముననను గలదు. సముద్రజలమునందుఁ దోఁచు బుద్బుద తరంగాదులకు లోపల వెలుపల నీరే నిండియుండు విధమున నామ రూప క్రియాత్మక సమస్తప్రపంచమునకు లోపల వెలుపల నాత్మ వ్యాపించి నిండియున్నది.

సర్వాత్మదృష్టి

యస్తు సర్వాణి భూతా,న్యాత్మ న్యేవానుపశ్యతి,
సర్వ భూతేషు చాత్మానం,తతో న విజుగుప్సతే! 6

యః తు = ఎవ్వఁడు
సర్వాణి = సమస్తములయిన
భూతాని = భూతములను
ఆత్మని ఏవ=ఆత్మయగు తనయందే
అనుపశ్యతి = చూచుచున్నాఁడో,
సర్వభూతేషు చ = సమస్త భూతముల యందును
ఆత్మానమ్ = ఆత్మయగు తన్ను
అనుపశ్యతి = చూచుచున్నాఁడో,
సః = వాఁడు
తతః = ఆట్లెఱుంగుటవలన
న విజుగుప్సతే = రోతను బొందఁడు.

యథార్థదర్శి జలమునందు బుద్బుద తరంగాదులను, బుద్బుద తరంగాదులయందు జలమును జూచువిధమున సంశయ విపర్యయములు లేని యాత్మవేత్త యవ్యాకృతుఁడు మొదలు తృణపర్యంతముగల సమస్త కార్య కారణాత్మక ప్రపంచము నాత్మయగు తనయందును, సమస్త ప్రపంచమునందు నాత్మయగు తన్ను జూచుచున్నాఁడు. సర్వభూతములను దనయందుఁ జూచుటచే నవి తనకంటె నన్యములను పరోక్షభ్రాంతి నశించుచున్నది. సర్వభూతముల యందుఁ దన్ను జూచుటచేఁ దాను సర్వభూతములకంటె భిన్నుఁడనను పరిచ్ఛిన్నభ్రాంతి నివర్తిల్లుచున్నది. ఇట్లు జల తరంగ దృష్టాంతరీతిగా నాత్మయందు జగత్తును, జగత్తునం దాత్మను జూచు నాత్మవేత్తకు ద్వైతభావము గలుగదు.

కావున నతనికి రాగద్వేషాదు లుదయింపవు. అందు వలన స్తుతినిందాదు లొనర్పఁడు. నిత్య శుద్ధ బుద్ధ ముక్త మగు నాత్మకంటె నన్యములేదని తలంచు నాత్మవేత్త దేనిని స్తుతించును? దేనిని నిందించును? దేనిని జూచి రోత జెందును?

జ్ఞాని లక్షణము, జ్ఞానఫలము:

యస్మి న్సర్వాణి భూతా న్యాత్మై వా భూ ద్విజానతః,
తత్ర కో మోహః కః శోక ఏకత్వ మనుపశ్యతః. 7

యస్మిన్ = ఏకాలమునందు
విజానతః = జ్ఞానికి
సర్వాణి = సమస్తములైన
భూతాని = భూతములును
ఆత్మైవ = తానే
అభూత్ = ఆయెనో,
తత్ర = ఆకాలమునందు
ఏకత్వమ్ = ఏకత్వమును
అనుపశ్యతః = ఎఱింగినట్టివానికి
కః మోహః = మోహమేది?
కః శోకః = శోకమేది?

అధిష్ఠాన రజ్జుజ్ఞానము కలిగినతోడనే యారోపిత సర్ప దండ మాలాదులు రజ్జువే యైనవిధమున నధిష్ఠానాత్మ జ్ఞానము కలిగినతోడనే యారోపిత జగత్తాత్మయే యగుచున్నది. సంశయ విపర్యయ రహితముగ నిట్టి సర్వాత్మ జ్ఞానముగల యాత్మవేత్తకు శోకమోహాదులు గలుగవు. శోకమోహములు మనోధర్మములు. ఆఁకలిదప్పులు ప్రాణ ధర్మములు. జననమరణములు దేహధర్మములు. ఈ

యాఱును షడూర్మ్మలు. ఈ మంత్రమున శోక మోహ ములు షడూర్మ్మల కుపలక్షకములుగఁ జెప్పఁబడెను.

ఇవి యజ్ఞానముచే నాత్మయందుఁ గల్పింపఁ బడు చున్నవి. ఆత్మవేత్త కజ్ఞానము లేదు. దాని కార్యములయిన షడూర్మ్మలును లేవు. షడూర్మ్మలు లేకపోవుటయే జ్ఞాని లక్షణము. వాని నివృత్తికొఱకే జిజ్ఞాసు వాచార్యుని సమీపమునకేగి తత్త్వమస్యాది మహావాక్యములద్వారా యాత్మజ్ఞానమును బొందుచున్నాఁడు. ఆత్మజ్ఞానమునకు షడూర్మ్మల నివృత్తియే ఫలము. ఈ శ్రుతియందు షడూ ర్మ్మలు లేకపోవుట జ్ఞానికి లక్షణమనియు, ముముక్షువు యొక్క యాత్మజ్ఞానమునకు ఫలమనియుఁ జెప్పఁబడెను.

ఆత్మస్వరూప నిరూపణము :

స పర్యగా చ్ఛుక్ర-మకాయ-మవ్రణ-మస్నావిరగ్ం శుద్ధ మపాపవిద్ధమ్, కవి ర్మనీషీ పరిభూః స్వయమ్భూ ర్యాథా తథ్యతో ఽర్థాన్ వ్యదధా-చ్ఛాశ్వతీభ్యః సమాభ్యః. 8

సః = ఆయాత్మ
పర్యగాత్ = సర్వత్ర వ్యాపించి యున్నాఁడు.
శుక్రమ్ = దేదీప్యమానుఁడు.
అకాయమ్ = సూక్ష్మశరీరములేని వాఁడు.
అవ్రణమ్ = గోళకరూపమగు ఛిద్రమును,
అస్నావిరమ్ = నాడులును గలిగిన స్థూలశరీరము లేనివాఁడు.
శుద్ధమ్ = అవిద్యారూపమగు కారణ శరీరములేని నిర్మలుఁడు.

అపాపవిద్ధమ్ = శరీరత్రయ ధర్మ రూపమగు పాపము లేనివాఁడు.
కవిః = సర్వద్రష్ట.
మనీషీ=మనస్సును ప్రేరేపించువాఁడు.
పరిభూః = అన్నిటికంటె మీఁద నుండువాఁడు.
స్వయమ్భూః = స్వతస్సిద్ధముగనున్న వాఁడు.

యాథాతథ్యతః = యథోచితము అగు
అర్థాన్ = పదార్థములను
శాశ్వతీభ్యః = నిత్యులయిన
సమాభ్యః = సంవత్సరములను పేర్లు గల ప్రజాపతులకొఱకు
వ్యదధాత్ = సృజించెను.

ఆ యాత్మ దేశ, కాల, వస్తుకృత పరిచ్ఛేదములు లేక సర్వత్ర వ్యాపించియున్నాఁడు. దేదీప్యమానుఁడు. గోళకములు, నాడులు మొదలగువానితోఁగూడిన సమస్త వ్యష్టి సమష్టి స్థూలశరీరములు లేనివాఁడు. వ్యష్టి సమష్ట్యాత్మక సమస్త సూక్ష్మశరీరములు లేనివాఁడు. మాయా విద్యారూప సమష్టి వ్యష్టి కారణ శరీరములు లేనివాఁడు. శరీరత్రయ ధర్మములయిన కర్తృత్వాకర్తృత్వములు, పుణ్య పాపములు, జన్మమరణములు, సుఖదుఃఖములు, బంధ మోక్షములు మొదలగు ద్వంద్వరూప పాపములు లేక శరత్కాలాకాశమువలె నిర్మలమైనవాఁడు. సర్వము నెఱుంగు వాఁడు. మనస్సు దాని వ్యాపారమునందుఁ బ్రవర్తించు టకుఁ బ్రేరేపించువాఁడు.

ఆకాశ కాల వాయ్వాది వ్యాపక పదార్థములచేఁ గూడ నాచ్ఛాదింపఁ బడక సర్వము నాచ్ఛాదించువాఁడ గుటచేతను, భూతభౌతిక జగత్తును నియమించు నాయ

కుండగుటచేతను, సర్వమునకు మీందనున్నాండు. తన కే కారణము లేక సర్వమునకుం గారణమైనవాం డగుటచే స్వయంభువు. అట్టి పరమేశ్వరుం డనంతకాలమునుండి ప్రవాహముగ జరుగుచున్న సంవత్సరములను ప్రజాపతుల (కాలము) కొఱకు అయనములను, ఋతువులను, మాస ములను, వారములను, దినములను, వాని ధర్మములను, ఆయాకాలమునకుం దగిన పదార్థములను, వాని కర్మము లను సృజించెను. (ఇచ్చట సంవత్సరరూపమగు కాలము ప్రజాపతిగా వర్ణింపంబడెను.)

ప్రథమ ఖండము సంపూర్ణము.

ద్వి తీ య ఖ ం డ ము

కర్మోపాసనల నింద:

అన్ధ న్తమః ప్రవిశ న్తి యేஉవిద్యా ముపాసతే,
తతో భూయ ఇవ తే తమో య ఉ విద్యాయాగ్ం రతాః. 9

యే = ఎవ్వరు	యే = ఎవ్వరు
అవిద్యామ్ = కర్మమును	విద్యాయామ్ = దేవతాజ్ఞానమునందు
ఉపాసతే = సేవించుచున్నారో,	రతాః = ఆసక్తిగలవారలో,
తే = వారు	తే = వారు
అన్ధమ్ = అదర్శనాత్మకమగు	తతః = అంతకంటె
తమః = అజ్ఞానమును	భూయః ఇవ = గొప్పదియగు
ప్రవిశన్తి = ప్రవేశించుచున్నారు.	తమః = అజ్ఞానమును
ఉ = మఱియు	ప్రవిశన్తి = ప్రవేశించుచున్నారు.

అజ్ఞానులయిన వ్యష్టిస్వార్థులు కొందఱు ప్రపంచము నందలి భూత భౌతిక పదార్థములయందుఁ గొన్ని తమవని వానిపైని సొంత హక్కులను స్థాపించుకొనుచున్నారు. తక్కిన పదార్థము లితరులవని తలంచి వానినిగూడ దోపిడి చేయుట కనేక కర్మములు చేయుచున్నారు. ఇట్టి పరస్పర పీడాపహరణాది నిషిద్ధకర్మములవలనఁ బ్రపంచమున నెవరి కిని సుఖము గలుగదు. అందఱకు దుఃఖములే సంభవించు చున్నవి. కొందఱు పరలోక భోగభ్రాంతిచే వ్యయప్రయా

సల కోర్చి జ్యోతిష్టోమాది కామ్యకర్మముల నాచరించె దరు. గగనారవిందములవలె నా ఫలములు మిథ్యయగుచే వానివలనఁగూడ నేసుఖమును బొందఁజాలరు. ఈ యజ్ఞాను లందఱు మృతినొందినపిదప వారివారి వ్యష్టిస్వార్థముల ననుసరించి గాఢతమాజ్ఞానావృతములగు నీచ యోనుల యందుఁ బుట్టుచున్నారు.

కొందఱు వ్యష్టిస్వార్థమునుగోరి యిహపరవిషయ భోగములకొఱకుఁ ద్రిపుండ్రోర్ధ్వ పుండ్రాదులను ధరించి రుద్రాక్ష తులసిమాలలను ద్రిప్పుచు జపములు చేయు చుందురు. కొందఱు సిద్ధాసన, పద్మాసనాదులను వేసికొని కూర్చుండి ధ్యాననిమగ్నులగుదురు. కొందఱు చిఱుగజ్జెలు, చిట్టితాళములు మొదలగువానినిబూని నృత్య గీతాదుల నొనర్చెదరు. కొందఱు జడలు విరియబోసికొని నుదుట కుంకుమరేఖలు దిద్ది శివమాడుదురు. కొందఱు దారు, మృణ్మయ, లోహ, పాషాణాది ప్రతిమలకు వివాహ గర్భాధానాదుల నొనర్చి సంతోషించెదరు. ఇట్లు తాము కష్టింపక, యితరజీవుల కష్టార్జితములతో జీవించుచు, సర్వ పదార్థములు తమ యుపాస్య దేవత లొసంగెదరను యంధ విశ్వాసముతో వివిధములగు దేవతలను, భూత ప్రేత పిశా చాదులను నారాధించు మూఢులు వ్యష్టి స్వార్థబుద్ధితోఁ గామ్య నిషిద్ధకర్మము లాచరించువారికంటె నీచులు. వీ రీ జన్మమున నన్నవస్త్రాదుల కనేక దుఃఖముల ననుభవించి మరణించినపిదపఁ నాకర్మిష్ఠులకంటె నధి కా జ్ఞానావృతము

లయిన నీచయోనులయందుఁ బుట్టుచున్నారు. వీరి దుఃఖములు వర్ణనాతీతములు.

ఆచార్యోక్తి:

అన్య దేవాహు ర్విద్యయా। ఽన్యదాహు రవిద్యయా,
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం। యే న స్తద్విచచక్షిరే. 10

విద్యయా = దేవతోపాసనముచేఁ గలుగు ఫలము
అన్యత్ = వేఱని
ఆహుః = వేదములు చెప్పుచున్నవి.
అవిద్యయా = కర్మముచేఁ గలుగు ఫలము
అన్యత్ = వేఱని
ఏవ = నిశ్చయముగ
ఆహుః = వేదములు చెప్పుచున్నవి.
ఇతి = ఇట్లు
యే = ఏ యాచార్యులు
నః = మాకు
విచచక్షిరే = విస్పష్టముగ బోధించిరో
తేషామ్ = ఆ
ధీరాణామ్ = ధీరులయిన యాచార్యులవలన
తత్ = దానిని
శుశ్రుమ = వింటిమి.

భేదోపాసన, యభేదోపాసన యని యుపాసనలు రెండువిధములు. అందు సమస్తదేవతలు తనకంటె భిన్నులని తలంచి, యైశ్వర్యాదులకొఱకు వారి నారాధించుట భేదోపాసన. సర్వము తనకంటె భిన్నముకాదని తలంచి, నిష్కామముగ నుపాసించుట యభేదోపాసన. భేదోపాసనకు ఫలము నీచాతి నీచయోని ప్రాప్తి. అభేదోపాసనకు ఫలము చిత్తైకాగ్రత. అట్లే కామ్య నిష్కామ్య భేదముచేఁ గర్మములు రెండువిధములు. వ్యష్టి స్వార్థము

కొఱకుఁ జేయు జ్యోతిష్టోమాదులు కామ్యకర్మములు. సమష్టిస్వార్థముకొఱ కాచరించు నిత్యనైమిత్తికాదులు నిష్కామకర్మములు. కామ్యకర్మములకు ఫలము నీచయోని ప్రాప్తి. నిష్కామకర్మములకు ఫల మంతఃకరణశుద్ధి.

ఈ ఫలములను వేదములే చెప్పుచున్నవి. ఆ వేదముల నెవ్వరును స్వయముగఁ జదువరాదు. గురు సంప్రదాయముగల శ్రోత్రియ బ్రహ్మనిష్ఠులవలన మాత్రమే శ్రవణము చేయవలయును. ఇతరులవలన శ్రవణము చేయరాదు. అట్టి మహాత్ములయిన యాచార్యులే మాకు దేవతోపాసనల ఫలము వేఱనియుఁ, గర్మములఫలము వేఱనియు స్పష్టముగ బోధించియుండిరి.

కర్మోపాసనల సముచ్చయము :

విద్యాం చా విద్యాం చ॰య స్త ద్వే దోభయగ్ం సహ,
అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా॰విద్యయా మృత మశ్నుతే.11

యః = ఎవ్వఁడు
విద్యాంచ = అధిదేవతోపాసనను,
అవిద్యాంచ = నిష్కామకర్మాను ష్ఠానమును,
తత్ = ఆ
ఉభయమ్ = రెంటిని
సహ = సముచ్చయముగ
వేద = తెలిసియాచరించుచున్నాడో,
సః = వాఁడు
అవిద్యయా = నిష్కామ కర్మాను ష్ఠానముచే
మృత్యుమ్ = మృత్యువును
తీర్త్వా = దాఁటి
విద్యయా = అధిదేవతోపాసనచే
అమృతమ్ = దేవతాత్మభావమును
అశ్నుతే = పొందుచున్నాఁడు.

వ్యష్టి సమష్టి యందంతర్గతము. సమష్టిప్రపంచము కంటె నన్యముగ వ్యష్టిశరీరములు లేవు. సమస్త వ్యష్టిస్థూల శరీరములు సమష్టి స్థూలప్రపంచమునం దంతర్గతములు. వ్యష్టి సూక్ష్మశరీరములన్నియు సమష్టి సూక్ష్మప్రపంచమునం దంతర్గతములు. వ్యష్టికారణ శరీరములు సమస్త ప్రపంచ పరిణామకారణమైన మాయయం దంతర్గతములు. వ్యష్టి సమష్టి స్థూల సూక్ష్మ కారణాత్మక సమస్తప్రపంచమున కధిష్ఠాన చైతన్యమేకము. ఇందు వ్యష్టి అధ్యాత్మరూపము. సమష్టి అధిదేవతారూపము. ఈ భావము నెఱుంగుటయే యధిదేవతాజ్ఞానము. వ్యష్టిభావముగలవాఁడు శరీరశ్రేయస్సుకొఱకు వివిధకార్యము లాచరించును. సమష్టిభావము గలవాఁడు ప్రపంచమునఁ గల సర్వప్రాణుల శ్రేయస్సు కొఱకు వ్యష్టిగను, సమష్టిగను సమస్త కర్మముల నాచరించును. వ్యష్టి సమష్టియం దంతర్గతమగుటచే సమష్టి స్వార్థముకొఱ కాచరించు నిత్యనైమిత్తికాది నిష్కామ కర్మములవలన వ్యష్టిస్వార్థముగూడఁ జేకూరును.

ఇట్లు సద్గురువుద్వారా కర్మోపాసనల సముచ్చయము నెఱింగి యాచరించినచో మనుష్యజీవితమును నీవు సుఖముగఁ గడపఁగలవు. నీ వాచరించు సమష్టి కర్మముల ననుసరించి మృతినొందినపిదప నీకు జననమరణములు గల వ్యష్టిశరీరములు గలుగవు. కావున నీవు మృత్యువును దాఁటినవాఁడవగుదువు. అంతియకాక నీ దృఢమైన సమష్టి భావము ననుసరించి యధిదేవతా రూపము నొంది ప్రళ

యానంతరమా సమష్ట్యుపాధిని గూడఁ ద్యజించి బ్రహ్మ స్వరూపామృతమును బొందుదువు.

కార్య కారణోపాసనల నింద :

అన్ధం తమః ప్రవిశన్తి యేఽసంభూతి ముపాసతే,
తతో భూయ ఇవ తే తమో యఉ సమ్భూత్యాగ్ం రతాః.12

యే = ఎవ్వరు	యే = ఎవ్వరు
అసమ్భూతిమ్ = అవ్యాకృతుని	సమ్భూత్యామ్ = హిరణ్యగర్భునియందు
ఉపాసతే = ఉపాసించుచున్నారో,	రతాః = ఆసక్తికలవారలో,
తే = వారు	తే = వారు
అన్ధమ్ = అదర్శనాత్మకమైన	తతః = అంతకంటె
తమః = అజ్ఞానమును	భూయః ఇవ = గొప్పదియగు
ప్రవిశన్తి = పొందుచున్నారు.	తమః = అజ్ఞానమును
ఉ = మఱియు	ప్రవిశన్తి = పొందుచున్నారు.

వటబీజమున వటమహీరుహ సంస్కారములుండు విధమున ప్రళయమునందు సమస్త స్థూల సూక్ష్మ ప్రపంచ సంస్కారము లవ్యాకృతునియం దుండును. ఈ యవ్యాకృతుఁడు పుట్టుకలేనివాఁడగుటచే నీ మంత్రమున 'అసంభూతి' యని చెప్పఁబడెను. జన్మ జన్మాంతర విషయభోగముల కొఱకుఁ గామ్య నిషిద్ధ కర్మము లాచరించుచు, వ్యష్టి స్వార్థ ప్రాప్తికొఱ కవ్యాకృతు నారాధించెడి యజ్ఞానులు మరణించిన పిదప నజ్ఞానావృతములయిన నీచయోనులయందుఁ బుట్టుచున్నారు.

వటబీజమునుండి పక్వమైనపిదప నంకురముదయించు రీతి నవ్యాకృతునినుండి ప్రపంచ సంస్కారములు పక్వ దశను బొందిన పిదప సూక్ష్మప్రపంచము వ్యక్తమగును.

సూక్ష్మప్రపంచ విశిష్ట చైతన్యమే హిరణ్యగర్భుఁడు. ఆ హిరణ్యగర్భుఁడే యీ మంత్రమున 'సంభూతి'యని చెప్పఁ బడెను. ఐహికాముష్మిక సుఖములనువీడి యణిమాద్యై శ్వర్యములకొఱకు హిరణ్యగర్భు నారాధించుచు, యోగ యోగాంగాద్యభ్యాసములను జేయుచు నుండువారు మర ణించిన పిదప నా యవ్యాకృతారాధకులకంటె నధికా జ్ఞానావృతములైన నీచయోనులయందుఁ బుట్టుచున్నారు.

ఆచార్యోక్తి :

అన్య దేవాహుః సమ్భవా దన్య దాహు రసమ్భవాత్,
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యే న స్తద్విచ చక్షిరే. 13

సమ్భవాత్ = సంభూత్యుపాసన వలనఁ గలుగు ఫలము	ఇతి = ఇట్లు
అన్యత్ = వేఱని	యే = ఏ యాచార్యులు
ఆహుః = వేదములు చెప్పుచున్నవి.	నః = మాకు
అసమ్భవాత్ = అసంభూత్యుపాసన వలనఁ గలుగు ఫలము	విచచక్షిరే = విస్పష్టముగ బోధించిరో,
అన్యత్ = వేఱని	తేషామ్ = ఆ
ఏవ = నిశ్చయముగ	ధీరాణామ్ = ధీరులయిన యాచార్యులవలన
ఆహుః = వేదములు చెప్పుచున్నవి.	తత్ = దానిని
	శుశ్రుమ = వింటిమి.

హిరణ్యగర్భోపాసనకు ఫల మణిమాద్యైశ్వర్య ప్రాప్తియనియు, అవ్యాకృతోపాసనకు ఫలము జన్మ జన్మాంతర విషయభోగములనియు వేదములు చెప్పుచున్నవి. ధీరులయిన మాయాచార్యులుగూడ హిరణ్యగర్భోపాసనకు ఫలము వేఱనియు, అవ్యాకృతోపాసనకు ఫలము వేఱనియు, మాకు విస్పష్టముగ బోధించిరి. మేము దానిని శ్రద్ధతో వింటిమి.

కార్య కారణ సముచ్చయము:

సమ్భూతిం చ వినాశం చ యస్తద్వేదోభయగ్ం సహ,
వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వా సమ్భూత్యా మృతమశ్నుతే. 14

యః = ఎవ్వఁడు	సః = వాఁడు
సమ్భూతించ = హిరణ్యగర్భోపాసనను,	వినాశేన=అవ్యాకృతోపాసనచేత
	మృత్యుమ్ = మృత్యువును
వినాశంచ=అవ్యాకృతోపాసనను,	తీర్త్వా = దాఁటి
తత్ = ఆ	సమ్భూత్యా=హిరణ్యగర్భోపాసనచే
ఉభయమ్ = రెంటిని	అమృతమ్=హిరణ్యగర్భానందమును,
సహ = సముచ్చయముగ	ప్రళయానంతరము బ్రహ్మానందమును
వేద = తెలిసికొనుచున్నాడో,	అశ్నుతే = పొందుచున్నాఁడు.

సుషుప్తియందును, మరణమునందును, ప్రళయమునందును సర్వజీవులు వారివారి కామకర్మాది సంస్కారములతో నవ్యాకృతునిఁ బొందుచున్నారు. మరల వారి సంస్కారముల ననుసరించి జాగ్రత్తా జనన సృష్టుల నొందు

చున్నారు. జన్మజన్మాంతర విషయభోగములనుగాని, అణి మాద్యైశ్వర్యములనుగాని కోరి వ్యష్టికర్మోపాసనలను జేయువారు వారి సంస్కారముల ననుసరించి జననమరణ రూప సంసారమును బొందెదరు. హిరణ్యగర్భావ్యాకృతులు కార్య కారణ స్వరూపులని తలంచి నిష్కాములై సమష్టి కర్మోపాసనలను జేయువారు మృతినొందినపిదప వారి సమష్టి సంస్కారములతో నవ్యాకృతునియందుఁ జేరి జననమరణ రూపమగు మృత్యువును దాఁటుచున్నారు. పిదప వారి సమష్టి సంస్కారముల ననుసరించి హిరణ్యగర్భరూపమును బొంది ప్రళయమువరకు హిరణ్యగర్భ (సమష్టి) ఆనందము ననుభవించి ప్రళయకాలమున నా సమష్ట్యుపాధినిఁ గూడఁ ద్యజించి నిరుపాధిక బ్రహ్మానందామృతమును బొందుచున్నారు,

అవ్యాకృతోపాసన :

హిరణ్మయేన పాత్రేణ-సత్య స్యాపిహితం ముఖమ్,
త త్త్వం పూష న్నపావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే. 15

హిరణ్మయేన = సువర్ణమయమగు
పాత్రేణ = పాత్రముచే
సత్యస్య = సత్యజ్ఞానానంద పర మాత్మయొక్క
ముఖమ్ = ద్వారము
అపిహితమ్ = కప్పఁబడినది.
పూషన్ = పిండ బ్రహ్మాండపోషకా!
త్వమ్ = నీవు
సత్యధర్మాయ = సత్యజ్ఞానానంద పర మాత్మయొక్క
దృష్టయే = దర్శనముకొఱకు
తత్ = ఆపాత్రమును
అపావృణు = తొలగింపుము.

సృష్టికిఁ బూర్వము సజాతీయ, విజాతీయ, స్వగత భేద శూన్యమగు సచ్చిదానంద బ్రహ్మముండెను. ఆ బ్రహ్మము ననిర్వచనీయమగు త్రిగుణాత్మక మాయ యాశ్రయించి యుండును. చీఁకటి తా నాశ్రయించిన గృహము నాచ్ఛాదించునట్లు మాయ తన కాశ్రయమగు పరబ్రహ్మము నాచ్ఛాదించుచున్నది. బ్రహ్మచైతన్యము నాశ్రయించిన మాయయందలి సత్త్వగుణము చైతన్యసత్తచేఁ గార్యోన్ముఖమగును. కార్యోన్ముఖమైన విశుద్ధమాయ యేకము.

చైతన్యసత్తచే మూలమాయయందలి రజస్తమోగుణములుకూడఁ గార్యోన్ముఖములగును. కార్యోన్ముఖములయిన రజస్తమోగుణములతోఁ గూడిన సత్త్వగుణము మలినసత్త్వము. మలినసత్త్వమున కవిద్య, యజ్ఞానము అను నామాంతరములు. మాలిన్యభేదములచే నవిద్య లనేకములు.

ఇందు శుద్ధమాయ స్వాశ్రయమునకు వ్యామోహము నుగలిగింపదు. మలినమాయ స్వాశ్రయ వ్యామోహకారి. ఇది సచ్చిదానంద బ్రహ్మమునం దనృత జడదుఃఖాత్మక జగద్భ్రాంతిని గలిగించుచున్నది. సువర్ణము లోభవృత్తిద్వారా ప్రపంచమున విపరీతభావనను గలిగించు విధమున, నజ్ఞానము భ్రాంతివృత్తిద్వారా ఆత్మయందు విపరీతభావనను గలిగించుటచే నీమంత్రమున నజ్ఞానము సువర్ణమయ పాత్రముగా వర్ణింపఁబడెను.

ఓ పిండబ్రహ్మాండపోషకా! అనృత జడ దుఃఖాత్మకమగు సమష్ట్యజ్ఞానముచే నధిష్ఠాన సత్యజ్ఞానానంద పరమాత్మ స్వరూపము కప్పఁబడియున్నది. అట్లే వ్యష్ట్యజ్ఞానముచే నధిష్ఠాన సత్యజ్ఞానానంద ప్రత్యగాత్మ స్వరూపము కప్పఁబడియున్నది. ఆ సత్యజ్ఞానానంద ప్రత్యగభిన్న పరమాత్మ దర్శనముకొఱకు వ్యష్టి సమష్ట్యజ్ఞానరూప సువర్ణమయ పాత్రమును దొలఁగింపుము.

హిరణ్యగర్భోపాసనః—

పూష న్నేకర్షే· యమ సూర్య·ప్రాజాపత్య·వ్యూహ రశ్మీన్సమూహ.· తేజో య త్తే రూపం। కల్యాణతమం। త త్తే పశ్యామి। యో ఽసా వసౌ· పురుషః సోఽహ మస్మి· 16

పూషన్ = జగత్పోషకా!
ఏకర్షే = జ్ఞానైకమూర్తీ!
యమ = సమస్తమును నియమించువాఁడా!
సూర్య = ప్రాణములను, రసములను స్వీకరించువాఁడా!
ప్రాజాపత్య = సృష్టివిధాయకా!
రశ్మీన్ = నీయొక్క కిరణములను
వ్యూహ = తొలఁగింపుము.
తేజః = తేజస్సును
సమూహ = ఉపసంహరింపుము.
తే = నీయొక్క
కల్యాణతమమ్ = మిక్కిలిమంగళకరమైన
రూపమ్ = రూపము
యత్ = ఎయ్యదిగలదో,
తత్ = దానిని
పశ్యామి = చూచుచున్నాఁడను.
యః = ఏ
అసౌ - అసౌ = ఆయా
పురుషః = పురుషుఁడు కలఁడో,
సః = వాఁడు
అహమ్ = నేను
అస్మి = అగుచున్నాను.

ఈ మంత్రమునఁ జెప్పఁబడిన విశేషణములు మాయావిద్యావిశిష్ట చైతన్యబోధకములు. మాయావిశిష్ట చైతన్యము సృష్ట్యాదులద్వారా సమష్టిజగత్తును, అవిద్యావిశిష్టచైతన్య మన్నపానాదుల రసముద్వారా వ్యష్టిశరీరమును బోషించుచుండుటచేఁ బూషుఁడు. మాయావిశిష్ట చైతన్యము సమస్త ప్రపంచమును దాని వ్యవహారములను, అవిద్యావిశిష్ట చైతన్యము సమస్తశరీరమును దాని వ్యవహారములను, నెఱుంగుచుండుటచే నేకర్షి. మాయావిశిష్టచైతన్యము బ్రహ్మాండమును, బ్రహ్మాండప్రకాశకులగు నధిదేవతలను, అవిద్యావిశిష్ట చైతన్యము పిండాండమును, పిండాండ ప్రకాశకములగు నింద్రియములను నియమించుచుండుటచే యముఁడు. మాయావిశిష్టచైతన్యము సమష్టిప్రాణమును, సర్వరసములను, అవిద్యావిశిష్ట చైతన్యము వ్యష్టిప్రాణమును, అన్నాదుల రసమును స్వీకరించుచుండుటచే సూర్యుఁడు. మాయావిశిష్టచైతన్యము సర్వజగత్తును, అవిద్యావిశిష్టచైతన్యము వీర్యముద్వారా సంతానమును సృజించి విధించుచుండుటచేఁ బ్రజాపతి. ఈవిధముగ నొక్క చైతన్యమే మాయావిశిష్టమై యీశ్వరభావమును, అవిద్యావిశిష్టమై జీవభావమును బొందుచున్నది. కావున నుపాసకుఁ డహంగ్రహోపాసనను జేయవలయును.

ఓ మాయావిద్యావిశిష్టపురుషుఁడా! నీవలనఁబుట్టిన సమష్టి స్థూలప్రపంచరూప కిరణములును, సమష్టిసూక్ష్మ

ప్రపంచరూప తేజస్సును నధిష్ఠానపరమాత్మ స్వరూపమును గప్పినవి. అట్లే వ్యష్టిస్థూలశరీర రూప కిరణములును, వ్యష్టి సూక్ష్మశరీర రూప తేజస్సును నధిష్ఠాన ప్రత్యగాత్మస్వరూపమును గప్పినవి. కావునఁ గిరణరూపమగు వ్యష్టి, సమష్టి స్థూలోపాధులను దొలఁగింపుము. తేజోరూపమగు వ్యష్టి, సమష్టి, సూక్ష్మోపాధుల నుపసంహరింపుము. అప్పుడునీదివ్య మంగళమగు ప్రత్యగభిన్న పరబ్రహ్మస్వరూపమును నీయనుగ్రహమువలన నేను జూడఁగలను. వ్యష్టి, సమష్టి, స్థూల సూక్ష్మోపాధులను దొలఁగించినచో దివ్యమంగళ స్వరూపుఁడవగు నీకంటె నేను భిన్నుఁడనుకాను. నీవేనేను. నేనేనీవు.

ప్రణవోపాసన:—

వాయు రనిల మమృత మథేదం॰భస్మాంతగ్ం శరీరమ్,
ఓం క్రతో స్మర॰కృతగ్ం స్మర.క్రతో స్మర కృతగ్ం స్మర. 17

వాయుః = వ్యష్టి ప్రాణము	క్రతో = ఓ జీవుఁడా!
అనిలమ్ = సమష్టి ప్రాణమగు	ఓమ్= ఓంకారవాచ్యుఁడగుబ్రహ్మమును
అమృతమ్ = సూత్రాత్మనుబొందును.	స్మర = స్మరింపుము.
అథ = తరువాత	కృతమ్ = చేసియుండిన శుభకర్మము
ఇదమ్ = ఈ	స్మర = స్మరింపుము. (లను)
శరీరమ్ = స్థూలశరీరము	క్రతో = ఓజీవుఁడా!
భస్మాంతమ్=భస్మమేఅంతముగా గలదియగును.	కృతమ్=చేసియుండిన శుభకర్మములను
	స్మర = స్మరింపుము.
	స్మర = స్మరింపుము.

ప్రపంచమునఁగల సర్వపదార్థములు నామము, రూపము అని రెండు భాగములు. రూపములు వాని నామములకంటె భిన్నములు కావు. రూపములన్నియు వాని నామములచేతనే నిరూపింపఁబడి గ్రహణత్యాగయోగ్యములగుచున్నవి. కావున రూపములకు నామములు సారము. ఘటరూపము లనేకములు. ఘటనామమేకము. అనేకములగు ఘటాకారములు పరస్పర వ్యభిచారులు. ఏకమగు ఘటనామ మనుగతము. వ్యభిచారులు మిథ్య. అనుగతము సత్యము. మిథ్యయగు నాకారములు సత్యమగు నామములకంటె భిన్నములుకావు. ఇదేవిధమున సర్వపదార్థముల యాకారములు వాని నామములకంటె భిన్నములు కావు. ఆ నామములన్నియు నోంకారముకంటె భిన్నములు కావు. లౌకిక వైదికములగు సమస్తనామములు ఓంకారమునుండియే యుత్పన్నములైనవి. నామములు పరస్పర వ్యభిచారులు. ఓంకారము ధ్వనిరూపమున సర్వనామములయం దనుగతము. వ్యభిచారులగు నామములు మిథ్య. అనుగతమగు నోంకారము సత్యము. ఆ యోంకారము బ్రహ్మమునకు వాచకము. బ్రహ్మ మోంకారమునకు వాచ్యము. వాచ్యవాచకము లభేదమగుటచే నోంకారము బ్రహ్మస్వరూపము. ఓంకారము బ్రహ్మమునం దధ్యస్థము. బ్రహ్మ మధిష్ఠానము. అధ్యస్థ మధిష్ఠానముకంటె భిన్నము గాదు. కావున నోంకారము బ్రహ్మస్వరూపము.

ఆ బ్రహ్మమునకు విరాట్టు, హిరణ్యగర్భ, అవ్యాకృత, పరమాత్మలను నాలుగు పాదములు. ఆత్మకు విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞ, ప్రత్యగాత్మలను నాలుగుపాదములు. ప్రణవమునకు అకార, ఉకార, మకార, ఓంకారములను నాలుగు పాదములు. ఆత్మపాదములు బ్రహ్మపాదముల యం దంతర్గతములు. ఆత్మపాదము లంతర్గతములుగాఁ గల బ్రహ్మపాదములు వాచ్యములు. వానికిఁ గ్రమముగఁ బ్రణవపాదములు వాచకములు. విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞ లంతర్గతములుగాఁ గల విరాట్టు, హిరణ్యగర్భ, అవ్యాకృతులు పరస్పర వ్యభిచారులు. వీనియందుఁ బ్రత్యగభిన్న పరమాత్మ యనుగతము. అట్లే అకార, ఉకార, మకారములు పరస్పర వ్యభిచారులు. ఓంకార మనుగతము. వ్యభిచారులు మిథ్య. అనుగతములు సత్యము. కావున నో జీవుఁడా! నీవు మరణపర్యంతము వ్యష్టి, సమష్టి, స్థూల సూక్ష్మ, కారణ ప్రపంచానుగతమగు ప్రత్యగభిన్న పరబ్రహ్మమును అకార, ఉకార, మకారానుగతమగు నోంకారరూపమున ధ్యానింపుము. సమష్టి స్వార్థముకొఱకు నిత్యనైమిత్తికాది నిష్కామకర్మము లాచరింపుము. మరణకాలమున నీవుచేసిన సమష్టికర్మోపాసనలను స్మరింపుము.

అట్లాచరించినచో నీవు మృతినొందినపిదప నీ వ్యష్టి స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరముల కధిష్ఠానమగు ప్రత్యగాత్మ సమష్టి స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరముల కధిష్ఠానమగు పరమాత్మయం దేకమగును. వ్యష్టికారణ శరీరమగు

నవిద్య సమష్టికారణశరీరమగు మాయయందుఁ జేరును. వ్యష్టి సూక్ష్మశరీరమునఁగల యంతఃకరణము సమష్టిసూక్ష్మ ప్రపంచమునఁ గల మహత్తత్త్వమును, ఇంద్రియములు వాని యధిదేవతలను, ప్రాణవాయువు మహావాయువును బొందుచున్నవి. అప్పుడు వ్యష్టిస్థూలశరీరము భస్మమే యంతముగాఁ గలదియై సమష్టి స్థూలప్రపంచమునఁ గలసిపోవు చున్నది. ఇట్లు ప్రళయపర్యంతము సమష్ట్యుపాధిని ధరించి హిరణ్యగర్భానందము ననుభవించి ప్రళయానంతర మా సమష్ట్యుపాధినిఁ గూడఁ ద్యజించి నిరుపాధిక బ్రహ్మస్వరూ పుఁడవగుదువు.

వైశ్వానరోపాసనః —

అగ్నే నయ సుపథా రాయే. అస్మాన్విశ్వాని దేవ వయు
నాని విద్వాన్, యుయోధ్యస్మ జ్జుహురాణ మేనో భూయి
ష్ఠాం తే నమఉక్తిం విధేమ. 18

అగ్నే = ఓవైశ్వానరాగ్నీ !
అస్మాన్ = మమ్ములను
రాయే=సమష్టికర్మఫలభోగము కొఱకు
సుపథా = మంచిమార్గముచేత
నయ = పొందింపుము.
దేవ = ఓదేవా !
విశ్వాని = సమస్తములయిన
వయునాని = కర్మములను
విద్వాన్ = ఎఱింగినవాఁడవు.
అస్మత్ = మానుండి
జుహురాణామ్ = వంచనాత్మకమగు
ఏనః = పాపబుద్ధిని
యుయోధి = తొలఁగింపుము.

తే = నీకొఱకు
భూయిష్ఠమ్ = మిక్కుటమైన
నమఉక్తిమ్ = నమోవాకమును
విధేమ = చేయుచున్నాము.

సూత్రాత్మయొక్క చాలనశక్తి వలన సమస్త స్థూలప్రపంచోత్పాదక మగు వైశ్వానరాగ్ని యుదయించుచున్నది. సర్వభూతములయందు సూక్ష్మరూపమున నున్న యుష్ణత్వము, జఠరాగ్ని దానిసామాన్యరూపము. మథనము వలన వెలువడిన జ్వలన, దహన, ప్రకాశములుగలది విశేషరూపము. సామాన్యాగ్ని సర్వభూతాంతరాళములయందుండి సమస్తమునువృద్ధిఁబొందించుచున్నది. విశేషాగ్ని దక్షిణ, గార్హపత్య, ఆహవనీయములని మూఁడు విధములు. ఇది సర్వభూతములకు వెలుపలనుండి సమస్తమును వృద్ధిఁబొందించుచున్నది. ఇందు క్షుద్బాధ నివారించుటకొఱకు, బచనాది కార్యముల కుపకరించునది దక్షిణాగ్ని. తుష్టిపుష్టులకొఱకు గృహస్థులు నిత్యహవనము చేయుట కుపకరించునది గార్హపత్యాగ్ని. ఒకానొక నిమిత్తము ననుసరించి చేయు హవనకార్యమునకు సమిధలు మథింపఁగా కలిగిన దాహవనీయాగ్ని. ఈ యగ్నియొక్క సమష్టిస్వరూపమునెఱింగి సమష్టిస్వార్థము కొఱకుఁ గర్మము లాచరించుటయే వైశ్వానరవిద్య. చైతన్యవిశిష్టమగు వైశ్వానరాగ్న్యుపాసనయే యీ మంత్రమునఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

ఓ వైశ్వానరాగ్నీ! నీవు సామాన్యవిశేషరూపమున సర్వమును వ్యాపించినవాఁడవు. సర్వజ్ఞుఁడవు. కావున

నా కాయిక, వాచిక, మానసికములగు సమస్తకర్మముల నెఱుంగుదువు. నేను చేసిన సమష్టి స్వార్థకరములగు పుణ్య కర్మ బీజములవలనఁ గలిగిన శుభవాసనా రూపాంకురముల ననుసరించి నన్ను శుభమార్గమున నడుపుము. ధర్మరూపాంకురముల ననుసరించి మృతినొందినపిదప సమష్టిరూపమగు వైశ్వానరుని బొందింపుము. అనర్థహేతువులగు నశుభవాసనా రూపాంకురములను, ననర్థదాయకములగు నధర్మరూపాంకురములను గలిగించు వ్యష్టి స్వార్థకరములగు పాపకర్మ బీజములుగల బుద్ధిని నానుండి తొలగింపుము. నీ కనేక నమోవాకము లర్పించుచున్నాను.

ఓమ్ తత్ సత్



ఓమ్, పూర్ణమదః పూర్ణమిదం
పూర్ణా త్పూర్ణ ముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ
పూర్ణ మే వావ శిష్యతే.

*　　　*

ఓమ్, శాంతిః, శాంతిః, శాంతిః.